

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання стійкий розвиток промислових підприємств практично неможливий без активного впровадження інновацій та здійснення інноваційної діяльності, що сьогодні стає найважливішим фактором забезпечення конкурентоспроможності не тільки окремих підприємств, але й національної економіки в цілому. Водночас інноваційна діяльність сприяє задоволенню соціально-економічних потреб населення, а її результати суттєво позначаються на всіх аспектах розвитку людського суспільства, змінюють середовище діяльності людини, способи забезпечення його існування та розвитку. Окрім того, інноваційну діяльність слід розглядати як один із основних способів адаптації промислових підприємств до постійно змінюваних умов зовнішнього середовища. Отже, саме інноваційний шлях розвитку повинен стати одним із головних напрямів державної політики України, що дозволить, у свою чергу, забезпечити її економічну незалежність та подолати розрив між нею й економічно розвиненими країнами світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інноваційної діяльності привертає пильну увагу і зарубіжних, і вітчизняних дослідників. Ґрунтовне дослідження різних аспектів інноваційного розвитку та ефективності інновацій здійснили в наукових працях такі вчені-економісти: О.Алейнікова, С.Валдайцев, Л.Водачек, М.Кондратьєв, Б.Санто, Б.Твісс, Е.Уткін, Р.Фатхутдінов, Й.Шумпетер, Ю.Яковець та інші. У роботах зазначених авторів висвітлено питання характеристики інновацій, особливостей розробки нових інноваційних проєктів, розвитку інноваційної діяльності підприємств, оцінки економічного ризику при впровадженні нововведень тощо. Проте незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених цій проблемі, багато питань залишається невирішеними, недостатньо розробленими або потребують уточнення.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає в дослідженні сучасного стану розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств Запорізької області та визначення основних напрямів, що мають сприяти її активізації.

Для досягнення поставленої мети було поставлено та вирішено такі завдання:

— з'ясовано соціально-економічну сутність та зміст інноваційної діяльності;

— виявлено та проаналізовано тенденції розвитку інноваційної діяльності в промисловості Запорізької області;

— встановлено основні фактори, що перешкоджають ефективному впровадженню інновацій на промислових підприємствах;

— визначено напрями державної політики в інноваційній сфері.

Виклад основного матеріалу. В умовах зростаючої конкуренції активна інноваційна діяльність на промислових підприємствах дедалі більше визначає успіх їх господарювання. Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає інноваційну діяльність як діяльність, спрямовану на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Головний державний комітет статистики України розглядає інноваційну діяльність як комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових та маркетингових заходів, які спрямовані на створення та впровадження інновацій (проведення і придбання наукових досліджень, нових технологій, виробниче проєктування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва, придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язані з впровадженням інновацій, маркетинг, реклама і т. ін.). Ці заходи не завжди приводять до впровадження інновацій, але необхідні для їх створення. Ми згодні з визначенням, наведеним Держкомстатом України, яке є ширшим, оскільки інноваційна діяльність передбачає не тільки використання інновацій, але й їх створення.

Аналіз статистичних даних свідчить, що сучасні темпи здійснення інноваційної діяльності промисловими підприємствами Запорізького регіону є незадовільними. Так, в останні роки частка промислових підприємств Запорізької області, які впроваджували інновації, не перевищувала 11% (табл.1).

Якщо порівнювати показники, наведені в таблиці 1, з аналогічними показниками в Україні взагалі, то можна стверджувати, що для Запорізької області характерні майже такі самі тенденції розвитку інноваційної діяль-

Основні показники впровадження інновацій на промислових підприємствах Запорізької області за 2000 — 2007 рр.

Показник	Рік							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Частка промислових підприємств, що займалися інноваціями, у загальній кількості промислових підприємств, %	19,9	17,1	17,6	12,7	9,2	9,8	8,6	10,8
Частка промислових підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, %	13,2	8,7	8,1	7,9	6,5	5,8	7,8	10,8
Кількість упроваджених нових технологічних процесів % до попереднього року	130 ...	74 56,9	39 52,7	86 220,5	210 244,2	351 167,1	252 71,8	234 92,9
у тому числі маловідходні, ресурсозберігаючі % до попереднього року	17 ...	33 194,1	22 66,7	34 154,5	64 188,2	93 145,3	24 25,8	33 137,5
Частка впроваджених нових технологічних процесів у загальній їх кількості по Україні, %	9,3	5,2	3,4	5,8	12,2	19,4	22,0	16,5
Кількість освоєних інноваційних видів продукції, найменувань % до попереднього року	230 ...	297 129,1	265 89,2	135 50,9	101 74,8	86 85,1	108 125,6	109 100,9
з них нові види техніки % до попереднього року	36 ...	52 144,4	38 73,1	76 200,0	75 98,7	58 77,3	66 113,8	60 90,9
Частка освоєних інноваційних видів продукції у загальній їх кількості по Україні, %	1,5	1,5	1,2	1,8	2,5	2,7	4,5	4,3
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, %	4,8	2,3	4,1	5,5	9,9	9,5	9,2	6,6

ності, як для країни в цілому. Аналізуючи дані табл. 1, зазначимо, що протягом 2000 — 2007 рр. у промисловості Запорізької області спостерігаються такі тенденції:

— зменшення частки інноваційно активних промислових підприємств порівняно з 2000 р. Так, у 2007 р. їх частка становила 10,8%, що на 9,1% менше ніж у 2000 р., але на 2,2% більше, ніж у 2006 р., у якому цей показник був найменший;

— зменшення частки промислових підприємств, що впроваджували інновації. Так, порівняно з 2000 р. їх частка зменшилася у 2001 р. — на 4,5%, 2003 р. — на 5,3%, у 2004 р. — 6,7%, у 2005 р. — на 7,4%, у 2007 р. — на 2,4%;

— збільшення у 2007 р. порівняно з 2000 роком кількості впроваджених інноваційних процесів і відповідно зменшення кількості освоєних інноваційних видів продукції. Проте, зазначимо, що не простежується стійкої тенденції до збільшення кількості впроваджених інноваційних технологічних процесів, оскільки у 2001, 2002, 2006 та 2007 рр. відбулося зменшення цього показника порівняно з попереднім роком;

— позитивним є той факт, що протягом останніх років дещо підвищується питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості. Так, порівняно з 2000 р. цей показник збільшився у 2003 р. — на 0,7%, у 2004 р. — на 5,1%, у 2005 р. — на 4,7%, у 2006 р. — на 4,4%, у 2007 р. — 1,8%. Проте слід зазначити, що, починаючи з 2005 р., частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості зменшується, що є негативним моментом.

Слід також відзначити, що протягом останніх років на промислових підприємствах Запорізької області стали більше приділяти уваги інноваційній діяльності, оскільки й частка впроваджених нових технологічних процесів у загальній кількості, і частка освоєних інноваційних видів продукції у загальній кількості зростає. Водночас їх обсяги залишаються недостатніми для забезпечення стійкого розвитку підприємств та не відповідають потребам ринку.

Задіяність промислових підприємств у здійсненні інновацій може приймати різні форми:

— придбання машин, обладнання та програмно-

Таблиця 2

Розподіл витрат за основними напрямками інноваційної діяльності промислових підприємств Запорізької області

Рік	Загальна сума витрат, тис. грн.	У тому числі за напрямками									
		дослідження й розробки		придбання нових технологій		підготовка виробництва для впровадження інновацій		придбання машин та обладнання пов'язані з упровадженням інновацій		інші витрати	
		тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %
2000	155929,5	93629,1	60,0	571,3	0,4	7042,0	4,5	30737,8	19,7	23949,3	15,4
2001	119450,0	14161,7	11,9	404,4	0,3	22667,9	19,0	67033,8	56,1	15182,2	12,7
2002	149378,8	32593,5	21,8	472,2	0,3	11564,7	7,7	86600,3	58,0	18148,1	12,2
2003	152064,1	25704,5	16,9	9924,5	6,5	53225,0	35,0	57297,0	37,7	5913,1	3,9
2004	206980,2	63048,6	30,5	5673,5	2,7	79315,0	38,3	48635,9	23,5	10307,2	5,0
2005	158383,2	34227,9	21,6	1602,3	1,0	40313,8	25,5	62578,3	39,5	19660,9	12,4
2006	91536,9	27947,8	30,6	853,9	0,9	12353,9	13,5	31977,1	34,9	18404,2	20,1
2007	160330,3	42874,2	26,7	281,5	0,2	X*	-	84586,4	52,8	32588,2	20,3

* з 2007 р. показник віднесено до інших витрат

го забезпечення виключно для виробництва нових або значно поліпшених продуктів та послуг;

— виконання внутрішніх та зовнішніх науково-дослідних робіт;

— навчання та підготовку персоналу як на власному підприємстві, так і за його межами, з метою підготовки його до розроблення і/чи впровадження нових або значно вдосконалених продуктів і процесів;

— здійснення процедур та технічної підготовки до запровадження нових або значно вдосконалених продуктів і процесів, які ще не були ніде представлені;

— ринкове запровадження інноваційних продуктів та послуг, включаючи ринкове дослідження й проведення рекламної кампанії;

— укладання договорів про виконання науково-дослідних робіт або придбання результатів їх виконання в інших компаній (включаючи підприємства їхньої групи підприємств), державних або приватних науково-дослідних організацій, а також придбання інших зовнішніх знань, що включає придбання або ліцензування патентів і непатентованих винаходів, ноу-хау та інших типів знань у інших організацій.

Аналіз статистичних даних щодо розподілу інноваційних витрат показав, що основними напрямками інноваційної діяльності промислових підприємств Запорізького регіону є дослідження й розробки, а також придбання машин, обладнання, програмного забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів та послуг (табл. 2).

Загальний обсяг інноваційних витрат у промисловості Запорізької області в 2007 р. становив 160330,3 тис. грн., що лише на 2,8% більше порівняно з аналогічними витратами в 2000 р. (табл.3). Фінансування інноваційної діяльності в промисловості Запорізької області протягом 2000 — 2007 рр. здійснюється в основному за рахунок власних коштів підприємств, на які припадає більше 90% усіх коштів. Слід зазначити, що інноваційна діяльність в промисловості ще не стала привабливою для іноземних інвесторів.

В умовах бюджетного дефіциту та браку власних коштів у підприємств для забезпечення їх інноваційної діяльності потрібен якісно новий підхід до пошуку фінансових ресурсів. Вбачається необхідним активізувати процес залучення приватного капіталу національних та іноземних підприємців [3, с. 202].

Результати проведеного аналізу стану розвитку інноваційної діяльності в промисловості Запорізької області дають підставу зробити певні висновки:

— по-перше, інноваційна діяльність на підприємствах промисловості характеризується загальними рисами негативних процесів, свідченням чого є істотне зменшення кількості підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, реальне скорочення обсягів витрат на інноваційні цілі, зменшення кількості освоєних інноваційних видів продукції тощо;

— по-друге, інновації ще не посіли місце головного чинника економічного розвитку промислового виробництва та забезпечення його фінансової стабільності;

— по-третє, до основних факторів, що обумовлю-

Джерела фінансування технологічних інновацій в промисловості Запорізької області

тис. грн.

Рік	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інших джерел
2000	155929,5	155606,4	82,2	-	240,9
2001	119450,0	96862,5	21839,3	-	748,2
2002	149378,8	109079,5	36202,3	-	4097,0
2003	152064,1	149451,0	1938,7	-	674,4
2004	206980,2	197596,0	8411,4	-	972,8
2005	158383,2	155979,9	703,3	-	1700,0
2006	91536,9	90360,5	-	-	1176,4
2007	160330,3	154848,9	4216,0	-	1265,4

ють недостатній розвиток інноваційної діяльності в Україні, у тому числі і Запорізькій області, можна віднести:

- недосконалість чинного законодавства в частині державного стимулювання інноваційної діяльності;
- високий економічний ризик залучення інвестицій;

- відсутність необхідних фінансових ресурсів для здійснення інноваційної діяльності;

- недосконалість системи управління, відставання організації виробництва від умов та потреб ринкового середовища;

- відсутність попиту на інноваційну вітчизняну продукцію на внутрішньому та зовнішньому ринках;

- низький рівень розвитку інфраструктури ринку інновацій, зокрема системи фінансово-бюджетного регулювання й стимулювання інноваційної активності.

Без сумніву, успішна інноваційна діяльність неможлива без відповідного регулювання, стимулювання та державної підтримки. Державі варто реалізувати свою політику одночасно за трьома напрямками:

- забезпечення новаторів фінансовими ресурсами;

- створення інноваційних систем, що забезпечують просування маркетингових, консалтингових, інжинірингових фірм, інвестиційних «ризикових» компаній і банків, бірж технологій, а також формування сприятливої інфраструктури ринку, включаючи державні програми створення технополісів, технопарків, вільних економічних зон тощо;

- вироблення єдиних цивілізованих правил і механізмів координації діяльності всіх суб'єктів ринку інновацій на взаємовигідній основі кооперування за інтересами на різних стадіях технологічних циклів, що забезпечують розширене відтворення інновацій і поширення дії цього механізму на інші сфери життєдіяльності [2, с.162].

Основними функціями державних органів в інноваційній сфері мають стати:

- акумулювання коштів на наукові дослідження та інновації;

- координація інноваційної діяльності;

- стимулювання конкуренції інновацій у цій сфері, страхування інноваційних ризиків, введення державних санкцій за випуск застарілої продукції;

- створення правової бази інноваційних процесів;

- кадрове забезпечення інноваційної діяльності;

- формування науково-інноваційної інфраструктури;

- підвищення суспільного статусу інноваційної діяльності;

- регіональне регулювання інноваційних процесів;

- регулювання міжнародних аспектів інноваційних процесів;

- компенсація браку приватних інвестицій за рахунок розширення державних інвестицій для підтримки стабільності інвестиційних процесів в інноваційній сфері тощо [2, с. 161 — 162].

Висновки. Таким чином, головним завданням сьогодення є інноваційний розвиток та суттєве прискорення науково-технічного прогресу. Масштабне впровадження інноваційних процесів у діяльність промислових підприємств дозволить прискорити розвиток національної економіки й у кількісному, і в якісному відношенні.

Сучасний стан розвитку інноваційної діяльності свідчить про недосконалість чинної системи управління інноваційними процесами і обумовлює необхідність удосконалення традиційних недостатньо ефективних підходів до здійснення нововведень з урахуванням принципової зміни пріоритетів діяльності вітчизняних суб'єктів, викликаній трансформацією національних умов господарювання. Одним із першочергових завдань інноваційної політики має стати створення організаційно-економічного та правового механізмів розробки і впровадження новітніх технологій та інновацій.

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV, зі змінами та доповненнями. 2. **Кульнева Г.М.** Сучасний стан та необхідні напрями розвитку ринку інновацій в Україні / Г. М. Кульнева, О. В. Алейнікова // *Держава та регіони*. — 2006. — №5. — С.159 — 163. 3. **Лютий С.В.** Український ринок інновацій / С. В. Лютий // *Держава та регіони*. — 2006. — №5. — С.198 — 203. 4. Режим доступу : www.zapstat.r.zp.ua 5. Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua

Морщенок Т. С. Сучасний стан розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств Запорізької області

Досліджено масштаби інноваційної діяльності в промисловості Запорізької області. Зазначено позитивні й негативні зрушення, що відбуваються в інноваційній діяльності. Зроблено висновки та визначено основні чинники, що обумовлюють недостатній розвиток інноваційної діяльності в промисловості.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інновація, інноваційна політика, промисловість, фактори.

Морщенок Т. С. Современное состояние развития инновационной деятельности промышленных предприятий Запорожской области

Исследовано масштабы инновационной деятельности в промышленности Запорожской области. Отмечены позитивные и негативные сдвиги в инновационной деятельности. Сделаны выводы и определены основные факторы, которые обуславливают недостаточное развитие инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновация, инновационная политика, промышленность, факторы.

Morshenyuk T. S. The modern condition of innovative activity development of the industrial enterprises in Zaporizka oblast

The scales of innovative activity are probed in industry of the Zaporozhzhia area. Positive and negative changes are marked in innovative activity. Conclusions are done and the ways of subsequent growth of role of innovative factor are certain in economic development of region.

Key words: innovative activity, innovation, innovative policy, industry, factors.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2009

Прийнято до друку 26.02.2010